

Metodologické hodnocení Testu kresby lidské postavy

Popis metody a její vznik

Test kresby lidské postavy patří mezi jedny z **nejpopulárnějších a hojně užívaných projektivních psychodiagnostických nástrojů** (Svoboda, 1999). Přispívá k tomu nejspíše prezentace metody, která vypadá na první pohled celkem „jednoduše“; někomu může vyhovovat i z hlediska uplatnění tvořivého myšlení, např. v širokém spektru interpretací.

Testů kresby lidské postavy existuje hned několik. Metoda se začala nejprve využívat u dětské populace. „Matkou“ této metody je **F. Goodenoughová**, která vytvořila nástroj **Draw-a-Man (DAM)** z roku 1926. V českém prostředí se stále používá, a to v upravené podobě podle J. Šturmy a M. Vágnerové (1982)¹ (Altman, 2011; Vágnerová, 2015).

Rozšíření a revize tohoto testu proběhlo v roce 1963 **D. B. Harrisem** – **Goodenough-Harris Drawing Test**. Metoda již měla dvě části – kresbu mužské a ženské postavy. V této podobě se však u psychologické veřejnosti neprosadila (Vágnerová, 2015).

Plně projektivní a klinické využití kresby postavy přinesla psychodiagnostice **K. Machoverová** v roce 1949 se svou metodou **Draw-a-Person Test (DAP)**.

V současnosti je mezi psychology nejčastěji využívaná varianta **H. J. Baltrusche** – **Figure-Drawing-Test (FDT)** z roku 1956². V ní je pozornost věnována hlavně populaci dospělých. V České republice se touto metodou hojně zabývá **Z. Altman**, který k ní vydal též příručku (2011).

Na Slovensku existuje také **Dynamický test ľudskej postavy**, jehož autorem je **I. Hardy**. Svěbytnost této metody spočívá v tom, že se zcela varuje jakýchkoli symbolických interpretací a soustředí se pouze na dynamiku kreseb v souvislosti s různými fázemi psychiatrických onemocnění (Altman, 2011; Vágnerová, 2015).

Administrace

Dospělý klient obdrží **čistý bílý kancelářský papír velikosti A4** (přeložený napůl a opět rozložený), **středně tvrdou tužku, gumu** a podáme instrukci: „nakreslete lidskou postavu“, „nakreslete úplnou lidskou postavu“, „**nakreslete postavu člověka**“ s dodatkem „jak chcete, jak nejlépe umíte“. Po dokončení první kresby zadáváme další instrukci, a to: „**do druhého pole nakreslete ještě postavu muže/ženy**“ (Altman, 2011, s. 21-22). Metoda je vhodná spíše k individuálnímu zadávání.

Interpretace

Ve **formální analýze** sledujeme přístup klienta ke kresebnému úkolu, jeho chování během této činnosti, celkový způsob provedení kresby, zatímco v **obsahové analýze** se zaměřujeme spíše na symbolický výklad detailů (Altman, 2011). Jde nám o velikost figur, pořadí jejich vzniku, umístění v prostoru, vyjádření konfliktových momentů, nakreslení očí, paže atd. Množství sledovaných aspektů kresby je velké množství, čtenáře proto odkazují na příslušnou literaturu (Altman, 2011).

---

¹ Normy a hodnocení lze již dnes považovat za zastaralé, čímž zde vznikla potřeba je aktualizovat.

² Hodnocení metody se vztahuje hlavně k tomuto pojetí kresby postavy.

Využití metody a specifika s ohledem na věk klienta

Metoda se nejčastěji používá v oblasti **poradenské, klinické, forenzní, pracovní, pedagogické**.

Z kresby postavy můžeme usuzovat na vlastní **sebepojetí** (včetně sebevědomí), na **pudovou strukturu osobnosti, vnitřní konflikty a obranné mechanismy**, na **identifikaci s vlastní sexuální rolí**, na **postoje a vztahy k opačnému pohlaví** (k lidem obecně), na **vztah k realitě** (na kontinuu adekvátní-narušená percepce) (Altman, 2011).

U dětí předškolního a mladšího školního věku lze metodu využít k **odhadu celkové vývojové úrovně**. V tomto smyslu se dá posoudit nejenom určitá intelektová úroveň vývoje dítěte, ale i **způsob chápání určitého úseku reality** (za předpokladu, že již dítě dospělo do fáze, kdy je schopné uskutečnit svůj úmysl zobrazit něco konkrétního). Podle M. Svobody (1999) se dá u dětí použít až od 5 let věku. V tom se ale rozchází názor J. Šturmy a M. Vágnerové (1982), kteří jako „hraniční“ věk uvádějí 3 roky a 6 měsíců.

Dále se ale u dětí používá také k **hodnocení jemné motoriky a soustředěnosti na vizuomotorickou činnost**, k posouzení převažujícího **emočního prožívání** a **charakteru sociálních vztahů** (Vágnerová, 2015). Podle Z. Altmana (2011) dětská kresba postavy zhruba až do 12 let neobsahuje příliš projektivních informací o osobnosti a pokud ano, jde spíše o postoje, zkušenosti, přání spojené s lidmi v nejbližším okolí. Při následné interpretaci je nezbytné počítat s mnohem větší rolí náhody, čímž se snižuje reliabilita metody (např. v kresbě dítěte byla patrná značná disproporce chodidel nohy, což však nelze jednoduše interpretovat např. jako potřebu znevážit postavu, jelikož z následného rozhovoru nad kresbou vyplynulo, že dítě se v dané chvíli soustředilo na přezku u obuvi). Až do „nástupu“ pubescence se u dětí nepoužívá kresba obou pohlaví. U dětí využijeme kresbu postavy spíše v rámci jiného psychodiagnostického nástroje, a to Kresby rodiny.

Specifikem při práci s dospívajícími je nutnost počítat se **ztrácející se spontánností kresby a zvýšené kritičnosti k ní** (Vágnerová, 2015). Ve vztahu ke kreslení se může objevit rozpačitost, snaha vyhnout se jí. „Při interpretaci je zapotřebí zvýšené **tolerance zejména k různým projevům nepřírozenosti, stylizace** a případně i **sklonu k extrémnosti** (projevy nevyzrálosti, hledání vlastní identity, zvýšené nejistoty, nevyrovnaného sebevědomí apod.)“ (Altman, 2011, s. 116).

Přednosti metody

- + jednoduchá administrace metody – časově i materiálně nenáročná,
- + v kresbě se objeví psychické obsahy, které verbálně nelze přímo vyjádřit (Altman, 2011),
- + testovaný klient může jen těžko výsledky kresby zkreslit (Altman, 2011),
- + možnost rychlého, orientačního (leč mnohdy zavádějícího) prvotního náhledu na celistvou osobnost klienta – vhodná pomoc při formulaci hypotéz o struktuře i dynamice osobnosti,
- + u dětských klientů převažující ochota kreslit (přirozená, neinvazivní metoda) (Vágnerová, 2015)

Problémové aspekty metody

- u dospívajících a dospělých klientů platí, že ne každý dokáže přistoupit ke kresbě bez zábran, stylizací apod. (Vágnerová, 2015; Altman, 2011),
- riziko subjektivního zkreslení výsledků, vkládání vlastních projekcí atd.,
- nebezpečí vyzovování nedostatečně podložených závěrů, mechanická interpretace,
- nutnost rozsáhlé praktické zkušenosti s metodou (Altman, 2011),

- s diagnostickými výsledky pracujeme maximálně jako s náměty či hypotézami, které je potřeba dále prověřit, ověřit, doplnit, prohloubit,
- jeden „znak“ může být interpretován vícero způsoby,
- výklady jednotlivých „znaků“ mohou být protichůdné,
- obtížná eliminace nežádoucího výtvarného ztvárnění (Altman, 2011; Feher, Vandecreek, Teglas, 1983),
- neplatí transkulturně,
- komplikované poskytování zpětné vazby klientovi – za současného uvážení, že výsledky z projektivních metod klienty obvykle horoucně zajímají (vč. etického hlediska),
- nemáme důkazy, že vše, co klient nakreslil, je dílem projekce,
- nemáme způsoby, jak rozeznat a ověřit, že to, co se v kresbě projevilo, je důsledkem situace, či trvalejších rysů osobnosti,
- další.

Výzkumná zjištění

- Děti ve věku mezi 5 a 9 lety nebyly schopny určit pohlaví postav, které nakreslily – bez rozdílu věku, či pohlaví (Rierdan, Koff, 1981).
- V tureckém městě Bolu byla provedena studie na předškolních dětech navštěvujících mateřskou školu ve věku 5 a 6 let. Jejich kresby postav byly hodnoceny pomocí chí kvadrát testu v 5 kategoriích podle Elizabeth Munsterberg Koppitzové³: impulzivita, nejistota-pocit neschopnosti, úzkost, nesmělost-rozpačitost a hněv. Výsledky studie naznačují, že výkresy chlapců obsahovaly větší množství emocionálních ukazatelů než dívky (Dağlioğlu, Deniz, Kan, 2009).⁴
- Novozélandští autoři E. Willcock, K. Imuta, H. Hayne (2011) varují před používáním kresby postavy jako screeningového nástroje u dětí starých pět až šest let⁵ – na základě výsledků vlastní studie. V ní sice došlo ke statisticky významné korelaci mezi skóre Draw-A-Person: A Quantitative Scoring System (DAP: QSS) a skóre s inteligenčními testy pro děti (Wechslerův inteligenční test pro předškolní děti – WPPSI-R u pětiletých dětí nebo zkrácenou verzí – WASI u šestiletých dětí), avšak DAP: QSS přineslo velký počet falešně pozitivních a falešně negativních informací o nízkém intelektu. Tito autoři (ve spolupráci s dalšími kolegy) došli opakovaně k podobným závěrům i o dva roky později v jiném šetření (Imuta, Scarf, Pharo, Hayne, 2013).
- U dospělé populace ve věku od 20 do 50 let s naměřeným IQ min. 70 bodů byly nalezeny výrazné rozdíly mezi kresbami postavy pacientů se schizofrenií a manickým onemocněním (Shukla, Ram, Sengar, 2012).
- Podle indických výzkumníků existuje u dospívajících mezi 10 a 15 lety vazba mezi kresbou postavy a kognitivním stylem (podle H. A. Witkina – závislí na poli/nezávislí na poli)

³ Psycholožka zabývající se interpretací dětských kreseb.

⁴ Výsledky studie je patrně potřeba brát s rezervou. Článek na mě působí dojmem, že autoři během výzkumu využívali spíše naivně-mechanického přístupu v interpretaci kreseb. Za nepřijatelné lze označit i jejich závěrečná doporučení (jako příklad lze uvést návrh na zavedení školení učitelů a rodičů o dětských kresbách).

⁵ U nás je v tomto smyslu takto používán např. pro účely orientace ve školní zralosti (resp. vývojové úrovni dítěte) při zápisu do prvních tříd ZŠ.

a sebevědomím kreslíře. Korelace s kognitivním stylem 0,71 ($p < .01$) a korelace se sebevědomím 0,69 ($p < .01$). Sami autoři však dodávají, že musí považovat svoje závěry za předběžné a orientační, neboť jde o použití metody v nezápadní kultuře (Day, Ghosh, 2016).

- I. Ondroušková (2014) srovnávala ženy s diagnózou mentální anorexie a ženy z normální populace a identifikovala osm diagnosticky cenných znaků v kresbě lidské postavy (FDT).
- Ve slovenském šetření se podařilo určit 13 typů kreseb postavy, které se lišily buď stylem vyhotovení, nebo tématem. Z celkového počtu 1 916 kreseb se k jednotlivým typům dalo zařadit 555 postav (tzn. 29 %). Výsledky nenaznačily jasnější vztah mezi typem kresby postavy a osobnostním profilem, avšak při zachování globálního přístupu k interpretaci kresby může dojít k získání efektivních informací na rozdíl od „tradičního“ analytického přístupu k interpretaci založeného na signování jednotlivých znaků (Fábry, 2015).

Shrnující hodnocení

Není snadné rozhodnout se, zda metodu psychologům spíše doporučit či ne. Vzhledem k množství závažných problémových oblastí a poté, co uvážíme ne vždy uspokojivé výsledky empirických studií, je jistě nutné konstatovat, že se do značné míry jedná o **diskutabilní metodu**. Na druhou stranu má ale potenciál přinést diagnostikovi jedinečné a cenné informace, které mu jiné metody neposkytnou.

Rozhodně ji lze chápat jen jako **doplňkovou/pomocnou metodu**, se kterou je nutné pracovat nejenom v rámci komplexnější testové baterie, ale také za doprovodu klinických metod (pozorování, rozhovor, anamnéza), dalších projektivních (např. Test stromu, Test ruky) i testových metod (objektivní testy osobnosti, dotazníky aj.). Je-li s ní pracováno samostatně, má pramalou diagnostickou hodnotu a vystavujeme se vysokému riziku, že náš diagnostický úsudek bude zavádějící.

Lze se ztotožnit s názorem, že tento diagnostický nástroj zatím nepřináší mnoho přesvědčivých tvrzení, a proto „nezbývá než se k metodě postavit kriticky nebo přinejmenším rezervovaně, protože **stojí na chatrných základech**. Jedinou možnou cestou, jak vytěžit z projektivní kresby alespoň ten potenciál, který skutečně obsahuje, je její **výzkumné srovnání s metodami, které jsou standardizované**“ (Badošek, 2013, s. 503).

Použité zdroje

ALTMAN, Zdeněk. *Kresba postavy: podrobná příručka k interpretaci projektivní kresby postavy (FDT) a její využití v psychodiagnostické praxi*. 1. vyd. Praha: Hogrefe – Testcentrum, 2011. ISBN 978-80-86471-40-2.

BADOŠEK, Radim. Projektivní forma kresby lidské postavy – domněnky a fakta. *Československá psychologie*. 2013, **57**(5), 496-504.

DAĞLIOĞLU, H. Elif, Ümit DENİZ a Adnan KAN. A study on the emotional indicators in 5-6 year-old girls' and boys' human figure drawings. *Procedia - Social and Behavioral Sciences: Innovation and Creativity in Education*. 2010, **2**(2), 1503-1510.

DEY, Anindita a Paromita GHOSH. Do Human-Figure Drawings of Children and Adolescents Mirror their Cognitive Style and Self-Esteem? *International Journal of Art & Design Education*. 2016, **35**(1), 68-85.

FÁBRY, Rudolf. Test kresby ľudskej postavy, typológia kresby ako možná interpretačná paradigma. *Československá psychologie*. 2015, **59**(5), 431-443.

FEHER, Edward, Leon VANDECREEK a Hedwig TEGLASI. The problem of art quality in the use of human figure drawing tests. *Journal of Clinical Psychology*. 1983, **39**(2), 268-275.

IMUTA, Kana, Damian SCARF, Henry PHARO a Harlene HAYNE. Drawing a Close to the Use of Human Figure Drawings as a Projective Measure of Intelligence. *PLoS ONE*. 2013, **8**(3), 1-8.

ONDROUŠKOVÁ, Iveta. Projevy diagnózy mentální anorexie v testu kresby lidské postavy (FDT). *E-psychologie*. 2014, **8**(1), 1-12.

RIERDAN, Jill a Elissa KOFF. Sexual Ambiguity in Children's Human Figure Drawings. *Journal of Personality Assessment*. 1981, **45**(3), 256-257.

SHUKLA, Priyanka, D. RAM a K. S. SENGAR. Performance of Schizophrenic and Manic Patients on Human Figure Drawing : A Comparative Study. *SIS Journal of Projective Psychology & Mental Health*. 2012, **19**(1), 66-70.

SVOBODA, Mojmír. *Psychologická diagnostika dospělých*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-327-7.

ŠTURMA, Jaroslav; VÁGNEROVÁ, Marie. *Kresba postavy: modifikace testu F. Goodenoughové*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1982.

VÁGNEROVÁ, Marie. Kresebné techniky. In SVOBODA, Mojmír; KREJČÍŘOVÁ Dana; VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 271-319. ISBN 978-80-262-0899-0.

WILCOCK, Emma, Kana IMUTA a Harlene HAYNE. Children's human figure drawings do not measure intellectual ability. *Journal of Experimental Child Psychology*. 2011, **110**(3), 444–452.